

นโยบายสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ในบริบทประเทศบรูไน Safeguarding Policy on Intangible Cultural Heritage in the Context of Brunei Darussalam

เกรียงไกร วัฒนาศาสตร์*

เจษฎาพร ศรีวิชัย**

* **สาขาการจัดการมรดกวัฒนธรรมและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์
วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

*Corresponding author. E-mail: kriengkrai_a71@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานโยบายและการจัดการเพื่อสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศบรูไน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้จำนวน 2 กลุ่ม ผลการศึกษาพบว่าประเทศบรูไนให้ความสำคัญกับการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติด้วยการกำหนดนโยบายและดำเนินการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามมาตรการขององค์การยูเนสโก (มาตรา 11 - 13) ส่วนในระดับนานาชาติ ประเทศบรูไนเริ่มต้นจากการเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในปี ค.ศ. 2011 ปัจจุบันรัฐบาลบรูไนกำลังพยายามขึ้นทะเบียนรายการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในระดับประเทศ

คำสำคัญ: การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ นโยบายวัฒนธรรม บรูไนดารุสซาลาม

Abstract :

This article aims to study the policy and management in safeguarding intangible cultural heritage of Brunei Darussalam. The data were collected by the in-depth interview from the 2 groups of related stakeholders. The result of this study revealed that Brunei Darussalam is concerned with the significance of safeguarding intangible cultural heritage as reflected by its policy and management at both national and international levels. That is, the policy and management in safeguarding intangible cultural heritage at the national level have been conducted according to the measures proposed by the 2003 UNESCO Convention (Articles 11-13). At the international level, Brunei Darussalam started from ratifying the UNESCO 2003 Convention in 2011. Currently, Brunei Darussalam's government has been trying to inscribe its own elements of intangible cultural heritage at the national level.

Keywords: Intangible Cultural Heritage Management, Cultural Policy, Brunei Darussalam

บทนำ

ช่วงก่อนทศวรรษ 1980 แนวทางการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมมุ่งเน้นและให้ความสำคัญเฉพาะกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้เป็นส่วนใหญ่ (ธนิช เลิศชาญฤทธิ, 2554) อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางกระแสแห่งยุคโลกาภิวัตน์และวัตตุนิยม รัฐบาลในหลายประเทศได้พยายามผลักดันให้เกิดนโยบายวัฒนธรรมและกำหนดแนวทางการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage หรือ ICH) อย่างเป็นทางการ เนื่องมาจากต่างตระหนักดีว่ามรดกทางวัฒนธรรมประเภทนี้มีแนวโน้มที่จะสูญหายและมีความสำคัญในฐานะที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ของมนุษยชาติ (UNESCO 2003: 1) ประกอบกับกระแสการตื่นตัวของจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่เกิดขึ้นหลังจากการประกาศข้อเสนอสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 ขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือองค์การยูเนสโก (UNESCO) เมื่อปี ค.ศ. 2003 เนื้อหาสาระของอนุสัญญาฉบับดังกล่าวมุ่งเน้นการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมประเภทนี้ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ โดยตระหนักถึงบทบาทสำคัญของผู้มีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

ประเทศบรูไนเป็นประเทศหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีความมั่งคั่งของมรดกทางวัฒนธรรมทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยที่มรดกทางวัฒนธรรมของประเทศส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับมลายูมุสลิม (Malay Muslims) อีกทั้งวิถีชีวิตของชาวบรูไนยังผูกพันกับปรัชญาการปกครองประเทศ คือ มลายู อิสลาม และพระมหากษัตริย์ (Melayu Islam Beraja: MIB) โดยที่คำจำกัดความของ “มลายู (Melayu: M)” หมายรวมถึง ประเทศบรูไนเป็นประเทศมลายู ปกครองโดยสุลต่านผู้เป็นชาวมลายู และมีวัฒนธรรมมลายูเป็นวัฒนธรรมประจำชาติ ครอบคลุมถึงภาษามลายู อันเป็นภาษาราชการของประเทศบรูไนด้วย ส่วนคำจำกัดความของ “อิสลาม (Islam: I)” คือ ศาสนาประจำชาติที่ชาวบรูไนยึดถือเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต และคำจำกัดความของ “พระมหากษัตริย์ (Beraja: B)” คือ ระบอบการปกครองที่มีพระมหากษัตริย์ (สุลต่าน) ทรงเป็นประมุข ตลอดจนผู้นำทางศาสนา ผู้นำทางกองทัพ ผู้นำด้านขนบธรรมเนียมและประเพณี (ดลมนรจณ์ บากา และชัยวัฒน์ มีสันฐาน, 2557: 92-97)

ปรัชญาการปกครองประเทศเป็นอัตลักษณ์สำคัญของประเทศบรูไน (Black, 2008: 1) และเป็นรากฐานของนโยบายที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและประเทศชาติ (ดลมนรจณ์ บากา และชัยวัฒน์ มีสันฐาน, 2557: 97) ทั้งด้านศาสนา ภาษาและวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ ระบบการปกครอง การพัฒนาประเทศ ฯลฯ ด้วยเหตุดังกล่าว บทความนี้จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอนโยบายการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศบรูไนตามแนวทางที่เสนอในอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 ขององค์การยูเนสโก โดยนำเสนอพัฒนาการการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศบรูไน ตลอดจนการวิเคราะห์แนวทางการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในระดับประเทศของประเทศบรูไนตามที่เสนอไว้ในอนุสัญญาฉบับดังกล่าว ข้อมูลที่นำเสนอในบทความนี้เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ของคณะผู้วิจัย ณ ประเทศบรูไน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์การจัดการและนโยบายสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศบรูไนตามแนวทางที่เสนอไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 ขององค์การยูเนสโก

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยที่นำมาใช้ในการศึกษารั้งนี้ คือ แนวคิดการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ อันเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นพร้อมกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Ruggles and Silverman 2009) แต่เพิ่งปรากฏเป็นรูปธรรมเมื่อองค์การยูเนสโกได้ตราอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 โดยอนุสัญญาฯ ได้นิยามความหมาย “มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” ไว้ในมาตรา 2 ว่า “มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ หมายถึง ข้อปฏิบัติ การนำเสนอ การแสดงออก ตลอดจนความรู้และทักษะที่ชุมชน กลุ่มชน และปัจเจกบุคคล ตระหนักหรือรับรู้ร่วมกันว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของตน” (UNESCO, 2003: 2)

นอกจากนี้ มาตรา 2 ของอนุสัญญาฯ ยังได้กำหนดลักษณะมรดกทางวัฒนธรรมประเภทนี้เพิ่มไว้ว่า “มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้จะต้องสามารถส่งผ่านจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เป็นผลงานสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่ส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรม และสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มของตนเองให้ยั่งยืนยาวนาน เป็นงานสร้างสรรค์ที่ผลิตโดยกลุ่มคนหรือชุมชนอย่างต่อเนื่อง และสนองตอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติและประวัติศาสตร์ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง” (UNESCO, 2003: 2) มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้มีรูปแบบดังนี้ (UNESCO, 2003: 2)

1. การแสดงออกทางมุขปาฐะรวมถึงภาษาในฐานะสื่อกลางของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Oral Traditions and Expressions including Language as a Vehicle of the Intangible Cultural Heritage)

2. ศิลปะการแสดง (Performing Arts) เช่น ดนตรี การเต้นรำ และการแสดงดั้งเดิมประเภทต่าง ๆ

3. แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาล (Social Practices, Rituals and Festive Events)

4. ความรู้และวิถีปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและจักรวาล (Knowledge and Practice about Nature and the Universe)

5. งานช่างฝีมือดั้งเดิม (Traditional Craftsmanship) ทั้งทักษะและความรู้ในการประดิษฐ์งานหัตถกรรม และการส่งผ่านทักษะและความรู้เชิงช่างสู่คนในกลุ่มวัฒนธรรมเดียวกัน

นอกจากนี้ อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 ยังเสนอแนวทางการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในระดับประเทศ ให้แก่ประเทศภาคีสมาชิก โดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้ถือครอง/ผู้สืบทอด (Bearers) หรือ ชุมชนที่เป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อดำเนินการจัดการตั้งปรากฏในมาตรา 11 บทบาทของรัฐภาคี มาตรา 12 การจัดทำทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และ มาตรา 13 มาตรการอื่น ๆ เพื่อการสงวนรักษา (UNESCO, 2003: 9-10) สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 1 แนวทางการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในระดับประเทศจาก อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003

มาตรา 11	มาตรา 12	มาตรา 13
<ul style="list-style-type: none"> • การจำแนกและนิยามความหมายมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่อยู่ภายในอาณาเขตของตน 	<ul style="list-style-type: none"> • การจัดทำและปรับปรุงทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ 	<ul style="list-style-type: none"> • การกำหนดนโยบายที่มุ่งส่งเสริมบทบาทมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในสังคม • การจัดตั้งองค์กรที่มีความสามารถในการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ • การสนับสนุนให้มีการศึกษาและการวิจัยเพื่อสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่มีประสิทธิภาพ • การกำหนดมาตรการที่เหมาะสมทางกฎหมาย ทางเทคนิค การบริหาร รวมทั้ง มาตรการทางการเงิน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการสงวนรักษาและการเข้าถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ อย่างเท่าเทียม

วิธีการดำเนินวิจัย

การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้จำนวน 2 กลุ่ม กลุ่มละ 2 คน คือ

1. ผู้ปฏิบัติ และ/หรือกำหนดนโยบายวัฒนธรรม (Insiders) หมายถึง บุคคลจากหน่วยงานหรือองค์กรทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศบรูไน

2. นักวิชาการและนักวิจัยจากภายนอก (Outsiders) หมายถึง นักวิชาการ และ/หรือนักวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศที่ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประเด็นนโยบายวัฒนธรรมการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศบรูไน

ประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างมี 3 ประเด็น คือ 1) พัฒนาการและสถานการณ์การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศบรูไน 2) นโยบายการจัดการ ขั้นตอนการดำเนินการ ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศบรูไน 3) ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศบรูไน

ผลการวิจัย

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศบรูไนประกอบด้วยประเด็นการนำเสนอ 7 ประเด็น ได้แก่ พัฒนาการด้านนโยบายวัฒนธรรม คำจำกัดความมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ การจำแนกประเภทมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ การขึ้นทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ การตราเครื่องมือทางกฎหมาย องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ มีรายละเอียดดังนี้

1. พัฒนาการด้านนโยบายวัฒนธรรม

แม้ว่าประเทศบรูไนจะได้รับเอกราชมากกว่า 3 ทศวรรษแล้วนั้น แต่การดำเนินงานด้านต่าง ๆ เพื่อพัฒนาประเทศกลับดำเนินการได้อย่างก้าวกระโดด โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานด้านวัฒนธรรม ทั้งนี้ ภายหลังจากการประกาศเอกราชของประเทศบรูไนในปี ค.ศ. 1984 การพัฒนาประเทศดำเนินไปอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เป็นที่รู้จักในฐานะ “รัฐราชาธิปไตยอิสลามมลายู (Negara Melayu Islam Beraja หรือ Malay Islamic Monarchical State)” (Talib 2002: 142) และด้วยเหตุที่ประเทศบรูไนมีปรัชญาการปกครองประเทศ คือ มลายู

อิสลาม และพระมหากษัตริย์ (MIB) ดังนั้น ภูมิหลังด้านการกำหนดนโยบายของประเทศ จึงขึ้นอยู่กับอุดมการณ์แห่งชาติ (National Ideology) หรือปรัชญาการปกครองประเทศ อย่างแนบแน่น (Abdoh Damit, 2012: 56 ; Talib, 2002: 141)

เมื่อประเทศบรูไนประกาศอิสรภาพแล้ว รัฐบาลบรูไนจึงริเริ่มก่อตั้งหน่วยงาน ตลอดจนกระทรวงต่าง ๆ จำนวนมากเพื่อบริหารและพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะงาน ด้านวัฒนธรรม กล่าวคือ ในปี ค.ศ. 1965 รัฐบาลบรูไนก่อตั้งกรมพิพิธภัณฑ์ (Department of Museum) เนื่องด้วยตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมภายใน ประเทศ (ข้อมูลจากการสำรวจภาคสนามเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560) นอกจากนี้ ยังมีกระทรวงวัฒนธรรม เยาวชน และกีฬา (Ministry of Culture, Youth and Sports) กำกับดูแลงานด้านศิลปะและวัฒนธรรมของประเทศ หลังจากนั้นในปี ค.ศ. 1985 รัฐบาล ได้จัดตั้งแผนกวัฒนธรรมและศิลปะ (Culture and the Arts Section) ขึ้นภายใต้การกำกับ ดูแลของกระทรวงฯ โดยหนึ่งในพันธกิจหลักของแผนกดังกล่าว คือ การดูแลและปกป้อง วัฒนธรรม ตลอดจนมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ (Abdoh Damit, 2012: 57)

อย่างไรก็ดี เมื่อรัฐบาลบรูไนตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์มรดกทาง วัฒนธรรมมากขึ้น จึงกำหนดนโยบายว่าจำเป็นต้องมีมาตรการเพิ่มเติมเพื่ออนุรักษ์และ สงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ทั้งนี้ ประเด็นสำคัญของแผนพัฒนาแห่งชาติ บรูไนดารุสซาลาม ฉบับที่ 9 (The Brunei Darussalam's 9th National Development Plan) และวิสัยทัศน์ของบรูไน ค.ศ. 2035 (Vision of Brunei 2035) เน้นบทบาทของวัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรมใน การพัฒนาประเทศ และได้รับการยอมรับในโครงสร้างกลยุทธ์และนโยบายเพื่อการพัฒนา ค.ศ. 2007 - 2017 (The Outline of Strategies and Policies for Development) ที่กำหนด ทิศทางสำหรับ “กลยุทธ์ด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อให้แน่ใจว่ามีมาตรการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม ทางธรรมชาติและที่อยู่อาศัยทางวัฒนธรรมที่เหมาะสม” อีกทั้งแผนพัฒนาแห่งชาติ บรูไนดารุสซาลาม ฉบับที่ 9 ในระยะสั้นยังให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมในการเสริมสร้าง ความสามัคคีและการบูรณาการระดับชาติอีกด้วย (UNESCO Office, Jakarta, 2017: 14)

ในปี ค.ศ. 2011 นับเป็นก้าวสำคัญของการดำเนินนโยบายวัฒนธรรมด้าน การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในระดับนานาชาติเพื่อการปกป้องคุ้มครองสิทธิทาง วัฒนธรรม รวมถึงมรดกทางวัฒนธรรมและมรดกทางธรรมชาติ เมื่อรัฐบาลบรูไนได้ ให้สัตยาบันในอนุสัญญาขององค์การยูเนสโกจำนวน 2 ฉบับ คือ อนุสัญญาว่าด้วย การคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ ค.ศ. 1972 และอนุสัญญาว่า

ด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 ในวันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ. 2011 (UNESCO Office, Jakarta, 2017: 14)

ภายหลังการให้สัตยาบันในอนุสัญญาทั้งสองฉบับข้างต้น ประเทศบรูไนสามารถกำหนดทิศทางในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เนื่องจากได้รับความช่วยเหลือจากองค์การยูเนสโกและประเทศต่าง ๆ ที่เป็นรัฐภาคีในการส่งผู้เชี่ยวชาญมาถ่ายถอดความรู้ ตลอดจนการประชุมสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับต่าง ๆ อีกด้วย

2. คำจำกัดความมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

ประเทศบรูไนกำหนดคำศัพท์สำหรับเรียกมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นภาษามลายู คือ “Warisan Tidak Ketara” โดยแปลมาจากคำภาษาอังกฤษ “Intangible Cultural Heritage” และมีความหมายตรงตัวตามรูปศัพท์ดังนี้ คำ “Warisan” หมายถึง “มรดกทางวัฒนธรรม” คำ “Tidak” หมายถึง “ไม่” และคำ “Ketara” หมายถึง “ที่จับต้องได้”

การเรียกมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในบริบทของประเทศบรูไนจะต่างจากการเรียกคำ ๆ เดียวกันในประเทศมาเลเซียและประเทศอินโดนีเซียแม้ว่าจะใช้ภาษามลายูเหมือนกัน แต่กระนั้นก็มีความแตกต่างด้านความหมายของคำศัพท์โดยที่ประเทศบรูไนให้ความหมายของคำ “Warisan” ที่กว้างกว่า “วัฒนธรรม” โดยหมายรวมถึง “มรดกทางวัฒนธรรม” (Haji Mohammad Jefri bin Haji Sabli, Interviewed, 16 February 2017)

สำหรับคำจำกัดความมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศบรูไนยังไม่มีแนวทางที่ชัดเจน เนื่องจากอยู่ในระหว่างการรวบรวมข้อมูลและจัดทำเอกสาร อย่างไรก็ตาม ประเทศบรูไนเลือกใช้คำจำกัดความมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามแนวทางที่กำหนดในอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 ขององค์การยูเนสโก (Binti Pengiran Haji Muhammad, 2005: 1)

3. การจำแนกประเภทมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

การจำแนกประเภทมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ภายในอาณาเขตของประเทศเป็นพันธกิจที่รัฐภาคีต้องดำเนินการภายหลังเข้าร่วมอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 โดยองค์การยูเนสโกได้กำหนดแนวทางการจำแนกประเภทมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ไว้ 5 ประเภท คือ 1) การแสดงออกทางมุขปาฐะรวมถึงภาษาในฐานะสื่อกลางของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ 2) ศิลปะการแสดง 3) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาล 4) ความรู้และวิถีปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและจักรวาล และ 5) งานช่างฝีมือดั้งเดิม (UNESCO, 2003: 2)

อย่างไรก็ดี รัฐภาคีอนุสัญญา สามารถยึดแนวทางการจัดประเภทหรือกำหนดแนวทางเป็นของตนเองเพื่อจัดประเภทมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

สำหรับการจำแนกประเภทมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศบรูไน นั้นใช้แนวทางขององค์การยูเนสโก โดยจำแนกมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ออกเป็น 5 ประเภทตามที่กล่าวข้างต้น (Abdoh Damit, 2012: 59 - 65)

4. การขึ้นทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

ประเทศบรูไนเริ่มจัดทำทะเบียนรายการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม ค.ศ. 2012 (Abdoh Damit, 2012: 58) และดำเนินการอย่างต่อเนื่องในช่วงแรกของการจัดทำทะเบียนรายการนั้นประเทศบรูไนมีเพียงบัญชีรายการเบื้องต้น (Tentative List) มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ 109 รายการ โดยจัดทำเป็นบัญชีรายชื่อ (Directory) จำแนกตามประเภทมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ขององค์การยูเนสโก (Abdoh Damit, 2012: 59 - 65)

จากการสำรวจภาคสนามของคณะผู้วิจัย (กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560) พบว่า การจัดทำทะเบียนรายการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศบรูไนยังอยู่ในขั้นตอนการสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูล อย่างไรก็ตาม รัฐบาลบรูไนได้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการดำเนินงานให้ประชาชนทราบผ่านสื่อมวลชนต่าง ๆ ทั้งยังสนับสนุนการพัฒนาวิธีการระบบจัดทำทะเบียนรายการ และการเก็บรวบรวมข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนอีกด้วย (UNESCO, Office, Jakarta, 2017: 30)

นอกจากนี้ ประเทศบรูไนยังเตรียมแผนการดำเนินงานเพื่อประกาศขึ้นทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในระดับชาติ โดยให้ความสนใจมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่เกี่ยวกับการทอผ้าและลายผ้าพื้นเมืองอันแสดงเอกลักษณ์ของชาติ ตลอดจนการเตรียมพร้อมเพื่อเสนอขอขึ้นทะเบียนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในระดับนานาชาติด้วย (Maizatun Akmam Haji Omar Ali, Interviewed, 16 February 2017)

5. การตราเครื่องหมายทางกฎหมาย

เนื่องจากประเทศบรูไนเคยตกเป็นอาณานิคมของประเทศอังกฤษมายาวนานด้วยเหตุนี้ กฎหมายคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมจึงได้รับอิทธิพลในการตรากฎหมายจากกฎหมายของประเทศอังกฤษ และมีลักษณะกฎหมายที่คล้ายคลึงกับกฎหมายของประเทศมาเลเซีย (Taimour, 2013: 12 - 13)

แม้ว่าประเทศบรูไนจะเข้าร่วมภาคีสมาชิกอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 มาช่วงระยะเวลาหนึ่งแล้ว แต่ก็ยังไม่มีกฎหมายหลักของประเทศที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้โดยตรง มีเพียงกฎหมายที่ให้อำนาจในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมจำนวน 3 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติโบราณวัตถุและทรัพย์สินมีค่า (Antiquities and Treasure Trove Act) พระราชบัญญัติจดหมายเหตุแห่งชาติ (Brunei National Archives Act) และพระราชบัญญัติอนุรักษ์หนังสือ (Book Preservation Act) ทั้งนี้ กฎหมายทั้งสามฉบับข้างต้น เป็นกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และมีเนื้อหาบางส่วนที่กล่าวถึงการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ แต่ไม่ครอบคลุมตามสภาพการณ์และประเภทของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่แบ่งประเภทไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 (Binti Pengiran Haji Muhammad, 2005: 2)

อย่างไรก็ตาม ประเทศบรูไนมีนโยบายที่จะพัฒนากฎหมายของชาติเพื่อให้สามารถคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศที่ขึ้นบัญชีรายการเบื้องต้นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Maizatul Akmam Haji Omar Ali, Interviewed, 16 February 2017)

6. องค์การที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

แม้ว่าประเทศบรูไนจะเป็นประเทศขนาดเล็กและมีจำนวนประชากรไม่มากนักเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนประชากรของประเทศอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่มรดกทางวัฒนธรรมของประเทศบรูไนกลับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและดำรงอยู่ท่ามกลางความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ภายในประเทศ ด้วยความหลากหลายของมรดกทางวัฒนธรรมนี้เองเป็นเหตุให้องค์กรทางวัฒนธรรมภายในประเทศหลายองค์กรเล็งเห็นความสำคัญในการส่งเสริมและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ควบคู่กันไป ทั้งนี้ กระทรวงวัฒนธรรม เยาวชน และกีฬา เป็นหน่วยงานหลักในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชาติด้วยวิสัยทัศน์ “บรูไนเป็นชาติรุ่งเรือง (Bangsa Brunei Yang Cemerlang)” (Kementerian Kebudayaan, Belia dan Sukan, 2017c)

พันธกิจหลักของกระทรวงวัฒนธรรม เยาวชน และกีฬา ประเทศบรูไน คือ “มุ่งส่งเสริมที่มีวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ท่ามกลางการแข่งขัน ความรับผิดชอบ และการยึดมั่นในอุดมการณ์แห่งชาติ” โดยปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ขององค์กร ดังนี้ (Kementerian Kebudayaan, Belia dan Sukan, 2017c)

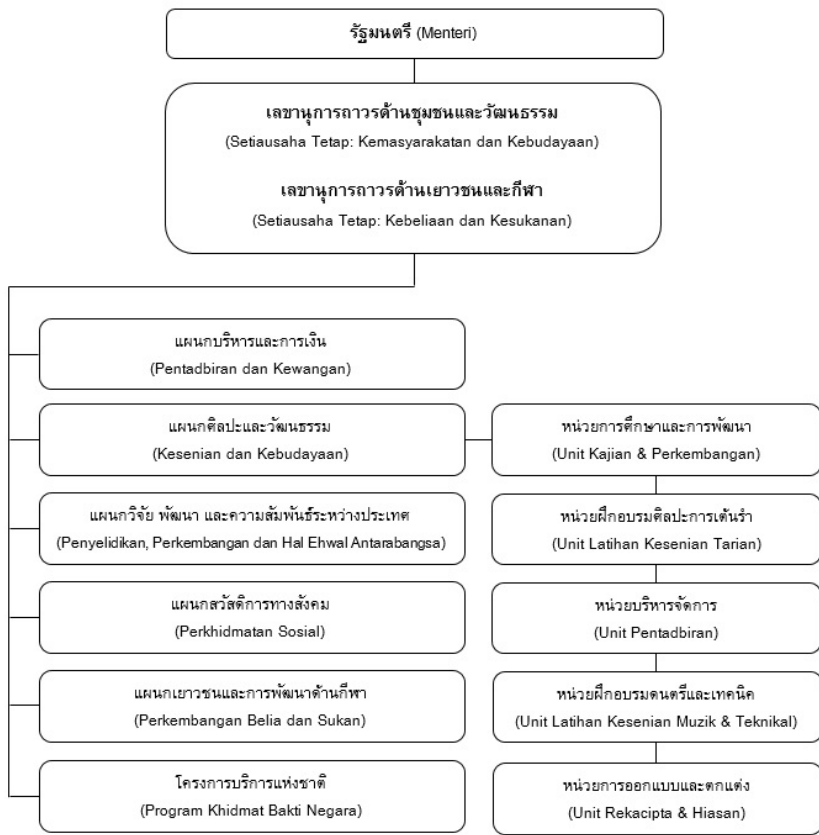
1. มีนโยบายระดับชาติและคู่มือด้านวัฒนธรรม เยาวชน และกีฬา
2. เพิ่มการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับงานสังคมสงเคราะห์ วัฒนธรรม เยาวชน และกีฬา
3. ปลุกฝังเจตนาธรมณ์ด้านอาสาสมัครและความเชื่อมั่นในตนเองในทุกกระดับทางสังคม
4. หน่วยงานต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความรักชาติ การเป็นผู้ประกอบการ และจิตวิญญาณของการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน
5. มีโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกครอบคลุมทั้งประเทศในด้านวัฒนธรรม เยาวชน และกีฬา
6. มีความเท่าเทียมกันในการเสริมสร้างความเข้าใจและเห็นคุณค่าของอุตสาหกรรมแห่งชาติ

7. สร้างสิ่งแวดล้อมที่นำไปสู่สังคมแห่งการแข่งขันและมีวัฒนธรรมที่ดี

โครงสร้างการดำเนินงานภายในของกระทรวงวัฒนธรรม เยาวชน และกีฬา ประเทศบรูไน แบ่งออกเป็น 5 แผนก และ 1 โครงการ คือ แผนกบริหารและการเงิน แผนกศิลปะและวัฒนธรรม แผนกวิจัยพัฒนาและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แผนกสวัสดิการทางสังคม แผนกเยาวชนและการพัฒนาด้านกีฬา และโครงการบริการแห่งชาติ ทั้งนี้ แผนกศิลปะและวัฒนธรรมเป็นหน่วยงานภายใต้สังกัดกระทรวงฯ ที่รับผิดชอบการวิจัย การจัดทำเอกสารและสื่อสิ่งพิมพ์ การจัดการแสดงทางวัฒนธรรม การสัมมนาและการฝึกอบรม และการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของประเทศบรูไน (Abdoh Damit, 2012: 56 ; Kementerian Kebudayaan, Belia dan Sukan, 2017b)

แผนกศิลปะและวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 5 หน่วย (Unit) ตามหน้าที่การดำเนินงาน คือ หน่วยการศึกษาและการพัฒนา หน่วยฝึกอบรมศิลปะการเต้นรำ หน่วยบริหารจัดการ หน่วยฝึกอบรมดนตรีและเทคนิค และหน่วยการออกแบบและตกแต่ง ทั้งนี้ หน่วยการศึกษาและการพัฒนาเป็นเพียงหน่วยเดียวที่รับผิดชอบงานที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศบรูไน โดยเฉพาะการรายงานสรุป การทำทะเบียนและการประกาศขึ้นทะเบียน (Maizatul Akmam Haji Omar Ali, Interview, 16 February 2017) ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้

โครงสร้างองค์กรกระทรวงวัฒนธรรม เยาวชน และกีฬา ประเทศบรูไน แสดงได้ดังนี้

ภาพที่ 1 โครงสร้างองค์กรกระทรวงวัฒนธรรม เยาวชน และกีฬา ประเทศบรูไน (Kementerian Kebudayaan, Belia dan Sukan 2017a)

ภายในหน่วยการศึกษาและพัฒนาประกอบไปด้วยตำแหน่งนักวิชาการวัฒนธรรมจำนวน 4 ตำแหน่ง ปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ กัน ได้แก่ เจ้าหน้าที่วัฒนธรรม กีฬา และเยาวชน เจ้าหน้าที่วิจัยอาวุโส เจ้าหน้าที่วัฒนธรรม และผู้ช่วยเจ้าหน้าที่วัฒนธรรม นอกจากนี้ในแต่ละหน่วยย่อยของแผนกวัฒนธรรมและศิลปะอีก 4 หน่วยนั้นยังประกอบไปด้วยนักวิชาการ นักปฏิบัติการทางวัฒนธรรมสาขาต่าง ๆ ทำหน้าที่ที่ศึกษาวิจัย และเผยแพร่องค์ความรู้รดกทางวัฒนธรรมในหลายรูปแบบ

นอกจากแผนกต่างๆ ข้างต้นแล้ว กระทรวงวัฒนธรรม เยาวชน และกีฬา ประเทศบรูไน ยังมีหน่วยงานในระดับกรม และ/หรือเทียบเท่ากรมอีก 5 หน่วยงาน คือ ศูนย์ประวัติศาสตร์แห่งบรูไน กรมเยาวชนและกีฬา กรมพิพิธภัณฑสถาน กรมการพัฒนาชุมชน และสำนักภาษาและวรรณกรรม (Government of Brunei Darussalam, 2018) โดยกรมพิพิธภัณฑสถานเป็นเพียงหน่วยงานเดียวที่มีหน้าที่รวบรวม อนุรักษ์ ค้นคว้าวิจัยทางมานุษยวิทยา โบราณคดี ตลอดจนจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ควบคู่ไปกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้โดยมีขอบเขตการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มชาติพันธุ์ภายในประเทศ นอกจากนี้ยังมีมหาวิทยาลัยแห่งบรูไนในดารุสซาลาม (Universiti Brunei Darussalam) ร่วมทำงานและเผยแพร่องค์ความรู้มรดกทางวัฒนธรรมด้วย (Binti Pengiran Haji Muhammad 2005: 1 ; Abdoh Damit, 2012: 56)

นอกจากหน่วยงานข้างต้นแล้ว ประเทศบรูไนยังมีศูนย์ฝึกปฏิบัติการทางศิลปะและงานช่างฝีมือแห่งบรูไน (Brunei Arts and Handicraft Training Centre) อีกหนึ่งองค์กรที่ทำหน้าที่อนุรักษ์และเผยแพร่องค์ความรู้มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ประเภทงานช่างฝีมือดั้งเดิม ตลอดจนงานศิลปะพื้นบ้าน การดำเนินงานของศูนย์ฯ ให้ความสำคัญกับการสืบทอดภูมิปัญญางานช่างฝีมือดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ของประเทศบรูไนและมีแนวโน้มที่จะสูญหายเนื่องด้วยกระแสโลกาภิวัตน์ อีกทั้งยังเป็นสถานที่จัดแสดงและวางจำหน่ายสินค้าด้านศิลปะและงานช่างฝีมือด้วย

7. กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 มาตรา 13 มาตราการอื่นๆ ในการสงวนรักษา กำหนดให้รัฐภาคีจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ทั้งการศึกษาวิจัยเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ การฝึกอบรม หรือจัดกิจกรรมอื่นใดที่เกี่ยวข้องเพื่อแสดงให้เห็นความสำคัญและสร้างความตระหนักรู้ในมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้แก่สาธารณชน ถึงแม้ว่าประเทศบรูไนจะเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 มาได้ระยะหนึ่งแล้ว แต่การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้กลับเริ่มดำเนินการก่อนหน้าการให้สัตยาบันในอนุสัญญาดังจะเห็นได้จากรายละเอียดกิจกรรมแต่ละประเภทดังนี้

1) การศึกษาวิจัยและเผยแพร่องค์ความรู้

กระบวนการศึกษาวิจัยและเผยแพร่องค์ความรู้มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศบรูไนกำหนดขอบเขตการเก็บข้อมูลจากกลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 7 กลุ่ม

ภายในประเทศ ครอบคลุมมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ประเภทต่าง ๆ เช่น ดนตรี การเต้นรำ การสวด นิทานพื้นบ้าน บทกลอน เรื่องเล่ามุขปาฐะ ภาษิต และภาษา โดยเก็บข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การบันทึกภาพเคลื่อนไหว ตลอดจนการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ทั้งนี้ ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทั้งหมดจะต้องถ่ายทอดเป็นตัวอักษร จากนั้นจะจัดหมวดหมู่และแยกประเภทเพื่อรอการจัดพิมพ์เผยแพร่หรือใช้ประโยชน์เพื่อการอ้างอิงต่อไป (Binti Pengiran Haji Muhammad, 2005: 2)

หนังสือ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศบรูไนเริ่มพิมพ์เผยแพร่โดยกรมพิพิธภัณฑ์ คือ หนังสือ “คติพื้นบ้าน (Petuturan)” จำนวน 4 เล่ม ทั้งนี้ หนังสือคติพื้นบ้านเล่ม 1 และ 2 เขียนโดย Matassim bin Haji Jidah พิมพ์เผยแพร่ในปี ค.ศ. 1985 และ 1986 หนังสือคติพื้นบ้านเล่ม 3 เขียนโดย Suhaili Haji Hassan พิมพ์เผยแพร่ในปี ค.ศ. 1995 และหนังสือคติพื้นบ้านเล่ม 4 เขียนโดย Dk. Mardinah Pg. Haji Omar พิมพ์เผยแพร่ในปี ค.ศ. 2005

นอกจากหนังสือคติพื้นบ้านแล้ว กรมพิพิธภัณฑ์ยังเผยแพร่หนังสือ “ขนบการแต่งงานของชาติพันธุ์ในบรูไนดารุสซาลาม (Adat Perkahwinan Etnik-Etnik di Negara Brunei Darussalam)” เขียนโดย Dk. Norazah Pg. Haji Muhammad และ Masnah Amit พิมพ์เผยแพร่ในปี ค.ศ. 2004 และยังมีเอกสารอื่นๆ ในลักษณะจดหมายข่าวที่พิมพ์เผยแพร่โดยกรมพิพิธภัณฑ์อีก 1 รายการ คือ จดหมายข่าวพิพิธภัณฑ์ (Berita Muzium) (Binti Pengiran Haji Muhammad, 2005: 3) เอกสารดังกล่าวพิมพ์เผยแพร่ปีละ 3 ฉบับภายในนำเสนอเนื้อหากิจกรรมด้านวัฒนธรรมที่ดำเนินการโดยกรมพิพิธภัณฑ์

ภายหลังการเข้าร่วมภาคีสมาชิกอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 กระทรวงวัฒนธรรม เยาวชน และกีฬา ได้ปรับปรุงข้อมูลหนังสือเกี่ยวกับขนบการแต่งงาน และพิมพ์เผยแพร่ใหม่ในชื่อเรื่อง “วัฒนธรรมการแต่งงานของชาติพันธุ์มลายูในบรูไนดารุสซาลาม (Budaya Perkahwinan Etnik Melaya di Brunei Darussalam)” พิมพ์เผยแพร่เป็นภาษามลายูในปี ค.ศ. 2015 (Maizatul Akman Haji Omar Ali, Interviewed, 16 February 2017) ทั้งนี้ Maizatul Akman Haji Omar Ali (Interviewed, 16 February 2017) ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่าหนังสือและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศบรูไนอยู่ในขั้นตอนการแปลเป็นภาษาต่างประเทศภาษาต่างๆ โดยจะแปลเป็นภาษาอังกฤษเป็นภาษาแรก

ภาพที่ 2 หนังสือที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศบรูไน (ภาพถ่ายจากการสำรวจภาคสนามเมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560)

นอกจากผลงานวิจัย งานวิชาการ เช่น เอกสาร หนังสือต่าง ๆ แล้ว ประเทศบรูไนยังจัดแสดงวัตถุสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในพิพิธภัณฑ์ เช่น พิพิธภัณฑ์เทคโนโลยีมาเลย์ ฯลฯ วัตถุจัดแสดงโดยมากเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบรูไน ได้แก่ อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน การสร้างที่อยู่อาศัยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น การทำงานช่างฝีมือแบบต่าง ๆ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นศิลปะโบราณของบรูไนแทบทั้งสิ้น

พิพิธภัณฑ์เทคโนโลยีมาเลย์จัดแสดงเทคโนโลยีพื้นบ้านของหมู่บ้านน้ำ (Teknologi Tradisi Masyarakat Melayu Brunei di Kampong Ayer) ทั้งนี้ เทคโนโลยีพื้นบ้านดังกล่าวมีที่มาจากกิจกรรมทางน้ำและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการค้าบริเวณชายฝั่ง การทำประมง การทำหัตถกรรมและอุตสาหกรรมในครัวเรือน ประกอบด้วย การชุดเรือ การทำเครื่องทอง การทำเครื่องเงิน การทำเครื่องทองแดง การทำอุปกรณ์ และกับดักจับสัตว์น้ำ นอกจากนี้ ภายในห้องจัดแสดงยังเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับงานศิลปหัตถกรรมผ่านวัตถุจัดแสดง เช่น เครื่องดนตรี อวูซ เครื่องเงิน เครื่องทอง เครื่องทองแดง และผ้าทอลวดลายต่าง ๆ

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมที่เผยแพร่ความรู้มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศบรูไนแก่สาธารณชน คือ การจัดงานนิทรรศการต่าง ๆ โดยกรมพิพิธภัณฑ์ นิทรรศการที่จัดแสดงครอบคลุมทั้งมรดกทางวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ของชาติพันธุ์ทั้ง 7 กลุ่มในประเทศบรูไน สำหรับนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น นิทรรศการข้าว (Pameran Padi) จัดแสดงในปี ค.ศ. 1988

นิทรรศการเกมและกีฬาพื้นเมือง (Pameran Permainan dan Sukan Tradisi) จัดแสดงในปี ค.ศ. 1989 นิทรรศการเครื่องดนตรีและเพลงพื้นเมือง (Pameran Alat Bunyi-Bunyian dan Muzik Tradisi) และนิทรรศการประเพณีการแต่งงาน (Pameran Raja Sehari) จัดแสดงในปี ค.ศ. 2004 (Binti Pengiran Haji Muhammad, 2005: 3)

2) การจัดประชุมและการฝึกอบรม

ประเทศบรูไนจัดการประชุมและการฝึกอบรม ตลอดจนการพบปะผู้เชี่ยวชาญ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ อยู่เป็นระยะ โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่ก่อนเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 กิจกรรมต่าง ๆ ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานรัฐบาลและองค์กรทางวัฒนธรรม หลายหน่วยงาน ตัวอย่างกิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการ เช่น “เกมพื้นเมืองในหมู่บ้านบุกิดอูดาล (Traditional Games in Kg. Bukit Udal)” และการประชุม “ระเบียบวิธีทางประเพณีมุขปาฐะและวัฒนธรรม (Research Methods in Oral Traditions and Culture)” จัดโดยกรมพิพิธภัณฑสถานร่วมกับสำนักภาษาและวรรณกรรม (Language and Literature Bureau) และศูนย์ประวัติศาสตร์แห่งบรูไน (Binti Pengiran Haji Muhammad, 2005: 2)

ภายหลังการเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญาฯ กระทรวงวัฒนธรรม เยาวชน และกีฬา ได้จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ “อนุสัญญามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ขององค์การยูเนสโก (UNSECO’s Intangible Cultural Heritage Convention)” และการประชุมเชิงปฏิบัติการ “การนำอนุสัญญา ค.ศ. 2003 ไปปฏิบัติใช้ในระดับชาติ (The Implementation of the 2003 Convention at the National Level)” ในปี ค.ศ. 2013 เพื่อหาแนวทางการสงวนรักษาและการส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ตลอดจนการนำอนุสัญญาฯ ไปใช้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระดับต่าง ๆ โดยร่วมมือกับองค์การยูเนสโก (UNESCO Office, Jakarta, 2017: 23) อีกทั้งประเทศบรูไนยังจัดเตรียมการประชุมสัมมนา “สิ่งทอพื้นเมืองของบรูไน (Brunei Traditional Textile)” ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2017 ด้วย (Maizatul Akman Haji Omar Ali, Interview, 16 February 2017) นอกจากนี้ ประเทศบรูไนยังเข้าร่วมการประชุมอนุภูมิภาคเพื่อการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Sub-Regional Meeting for Intangible Cultural Heritage (ICH) Safeguarding in South-East Asia) ในปี ค.ศ. 2012 ณ ประเทศอินโดนีเซียด้วย (UNESCO Office, Jakarta, 2017: 23)

กิจกรรมการฝึกอบรมและการส่งเสริมอาชีพที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ประเภทงานช่างฝีมือดั้งเดิมของประเทศบรูไน หน่วยงานรัฐบาลได้จัดฝึกอบรมและให้ความรู้แก่ประชาชนโดยผู้เชี่ยวชาญมรดกทางวัฒนธรรมประจำศูนย์ฝึกปฏิบัติการทางศิลปะและงานช่างฝีมือแห่งบรูไน การฝึกอบรมนี้ให้ความสำคัญกับกลุ่มเยาวชนของชาติ การดำเนินงานของศูนย์ฯ ด้านการฝึกอบรมนั้นจะให้ผู้เรียนเรียนรู้ทักษะเบื้องต้นของการทอผ้า การแกะสลักไม้ งานช่างเงิน งานช่างทองเหลือง งานจักสานและการทำหมวกของเก็ด ตลอดจนเสริมสร้างทักษะและกระบวนการคิดสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ของตนเองเพื่อต่อยอดเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม (Binchin, 1998: 31-32 ; Asia-Europe Foundation, 2010)

ผลการวิจัย

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศบรูไนโดยเฉพาะมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ดังได้กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นนั้นแสดงให้เห็นได้ว่าแม้ประเทศบรูไนจะเป็นประเทศขนาดเล็กที่กำลังพัฒนาในหลายด้าน แต่ความพยายามในการสงวนรักษาและส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในอาณาเขตประเทศให้อยู่อย่างยั่งยืนนั้นเป็นสิ่งที่น่าชื่นชม ทั้งยังแสดงให้เห็นว่าประเทศบรูไนมีรากฐานทางวัฒนธรรมที่มั่นคงด้วย อย่างไรก็ตาม กระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่ดำเนินการโดยรัฐบาลนั้นยังอยู่ในช่วงการพัฒนาโดยปฏิบัติตามปรัชญาการปกครองประเทศ เพื่อให้นโยบายวัฒนธรรมของชาติมีความยั่งยืนและไม่ขัดกับหลักการของศาสนาอิสลาม นอกจากนี้ ประเทศบรูไนยังส่งเสริมกระบวนการสืบทอดองค์ความรู้มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยเฉพาะงานช่างฝีมือดั้งเดิมผ่านระบบการศึกษา ดังจะเห็นได้จากการพิมพ์หนังสือและเอกสารเผยแพร่ ตลอดจนการฝึกอบรมและการส่งเสริมอาชีพที่เน้นกลุ่มเยาวชนของชาติเป็นหลัก

การศึกษาวิจัยในประเด็นข้างต้นเป็นการศึกษาสถานการณ์ด้านการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาทางด้านสังคมศาสตร์ การพัฒนาแผนนโยบายชาติด้านการศึกษาและมรดกทางวัฒนธรรมทั้งในบริบทของประเทศไทย (กษิตรีเดช เนื่องจำนงค์ 2559: 10) และประเทศอื่นๆ ในกลุ่มอาเซียนอีกด้วย

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “นโยบายสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้: มุมมองเปรียบเทียบระหว่างประเทศในกลุ่มภูมิภาคมลายู” ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ความเห็นในรายงานผลการวิจัยเป็นของคณะผู้วิจัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป

เอกสารอ้างอิง

- กษิต์เดช เนื่องจำนงค์. (2559). การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในบริบทประเทศไทย. *วารสารครุศาสตร์สาร*, 10(2), 1-12.
- ดลมนรจณ์ บากา และชัยวัฒน์ มีสันฐาน. (2557). *ประวัติศาสตร์บรูไน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ชนิก เลิศชาญฤทธิ์. (2554). *การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- Abdoh Damit, M. (2012). Current status and issues for intangible cultural heritage safeguarding in Brunei Darussalam. In **Information and networking for ICH safeguarding in the South-East Asian sub-region: Issues and collaboration measures** (55 - 65). Jakarta, Indonesia: Intangible Cultural Heritage Courier of Asia and the Pacific.
- Asia-Europe Foundation. (2010). **Brunei arts and handicraft training centre**. [Online]. Retrieved December 20, 2017. From <http://culture360.asef.org/resources/brunei-arts-and-handicraft-training-centre>
- Binchin, P. (1998). The role of the Brunei arts and handicrafts training centre in preserving traditional crafts. In Edwin Thumboo (Ed), **Cultures in ASEAN and the 21st century** (26 - 39). Singapore: Unipress.
- Binti Pengiran Haji Muhammad, Dayangku Norazah. (2005). Government mechanism for safeguarding intangible cultural heritage: Brunei Darussalam. In **Sub-regional experts meeting in Asia on intangible cultural heritage: Safeguarding and inventory-making methodologies** (1 - 3). Bangkok, Thailand: Asia-Pacific Cultural Centre for UNESCO.

- Black, Ann. (2008). Ideology and law: The impact of the MIB ideology on law and dispute resolution in the sultanate of Brunei Darussalam. **Asian Journal of Comparative Law**, 3(1).
- Government of Brunei Darussalam. (2018). **Ministry of Culture, Youth and Sports**. [Online]. Retrieved January 5, 2018. From <http://www.brunei.gov.bn/directories/MCYS.aspx>.
- Haji Mohammad Jefri Bin Haji Sabli. (2017). **Interviewed**. Act. Director, Museum Department of Brunei Darussalam / National Archives of Brunei Darussalam. 16 February 2017.
- Kementerian Kebudayaan, Belia dan Sukan. (2017a). **Carta organisasi**. [Online]. Retrieved November 20, 2017. From <http://www.kkbs.gov.bn/Mengenai%20KKBS/Carta%20Organisasi.aspx>.
- _____. (2017b). **Kebudayaan dan Kesenian**. [Online]. Retrieved November 20, 2017. From <http://www.kkbs.gov.bn/BahagianBahagian/Kebudayaan%20dan%20Kenesian.aspx>.
- _____. (2017c). **Visi dan Misi**. [Online]. Retrieved November 20, 2017. From <http://www.kkbs.gov.bn/Mengenai%20KKBS/Visi%20dan%20Misi.aspx>.
- Maizatul Akmam Haji Omar Ali. (2017). **Interviewed**. Head of Research Unit, Culture and Arts Section, Ministry of Culture, Youth and Sports. 16 February 2017.
- Ruggles, D. F. and Silverman, H. (2009). From tangible to intangible heritage. In D. Fairchild Ruggles and Helaine Silverman (Eds), **Intangible heritage embodied** (1-14). New York: Springer
- Taimour, S. (2013). **Conservation of Kampong Ayer as a living heritage under Brunei law**. Master's Thesis. Universiti of Brunei Darussalam.
- Talib, N. S. (2002). A resilient monarchy: The sultanate of Brunei and regime legitimacy in an era of democratic nation-states. **New Zealand Journal of Asian Studies**, 4(2), 134-147.

UNESCO. (2003). **Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage**. [Online]. Retrieved December 20, 2017.

From <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132540e.pdf>.

UNESCO Office, Jakarta. (2017). **Brunei Darussalam UNESCO country programming document 2013 - 2016**. [Online]. Retrieved November 15, 2017. From <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002303/230311E.pdf>.